

sik cigánynak, ami akkor nagy összegnek számított. Ugyanakkor voltak szegények is, akik csak adományokból tartották fenn magukat. Az ukrán cigányok nagymértékben asszimilálódtak

A XIX. század második felében azonban a vándorcigányok újabb tömegei jelentek meg az akkor az Orosz Birodalomhoz tartozó ukrán területeken: a rabszolgasorból felszabaduló moldvai és havasalföldi cigányok nagy számban hagyták el a román fejedelemségeket és árasztották el egész Európát.

A különböző évekből származó népszámlálási adatok összevetése azt mutatja, hogy a cigányok létszáma nő. A hivatalos statisztikán kívül célzott kutatások is folytak tényleges létszámuk pontosabb meghatározására. Így például kiderült, hogy a Kárpátalján az 1989. évi népszámláláskor kimutatott 12 131 fővel szemben 20,2 ezer cigány él. Túlnyomó többségük letelepedett életmódot folytat 49 településen. A legnagyobb telepek Beregszászon és Ungváron vannak (mindkét városban 1250 fő körül). Más ukránjai kisebbségektől eltérően, amelyek saját nyelvükön kívül többnyire ukránul vagy oroszul beszélnek még, náluk a roma után a második nyelv sok esetben a román és a magyar.

Az egykori Szovjetunióban kényszerrel telepítették le a cigányokat. 1956–1962 között a vándorcigányokat „parazita életmód” címén öt év kényszermunkára ítélték.

A cigányság egyik legfájóbb problémája az alulképzettség. Az 1989. évi népszámlálás adatai szerint Kárpátalján mindössze 1 főnek volt felsőfokú végzettsége, középfokú szakiskolát 0,3, középiskolát 14,5, elemi iskolát 83 százalékuk végzett. Az iskoláztatás ellen hat a cigányság gettósodása is.

Örvendetes, hogy az 1990-es évek elejétől megindult a cigány kulturális és jogvédő szervezetek alakulása. A cigányok művelődési tevékenységét az ukrán állam támogatja, bár a rendelkezésre álló pénz kevés. Az ukrán cigányok szervezetei felvették a kapcsolatot a nemzetközi cigány szervezetekkel, ami többek között azt eredményezte, hogy eredményesebben tudták érvényesíteni érdekeiket a cigány holokauszt áldozatainak járó kárpótlás terén is.

Zoltán András

Kisebbségek Lengyelországban

Palcznę Tadeusz: Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. = Przegląd Humanistyczny, 44. rok. 2000. 5. no. 1–15. p.

Szerzőnk mindenekelőtt a valamely kisebbséghez való tartozás megállapításának objektív és szubjektív kritériumait ismerteti. Szerinte az egyetlen objektív kritérium a származás, a többi (nyelv, azonosságtudat, vallás stb.) mind szubjektív, legalábbis vegyes. Szól arról, hogy a XXI. század gyorsan változó viszonyai között az azonosságtudat lehet kettős, akár hármas is. A modern társadalmakban a kisebbségi létre egyszerre hat a homogenizálódás és pluralizálódás, a globalizálódás és lokalizálódás, az asszimilálódás és multikultúra térhódítása.

A besorolásakor figyelembe kell még venni, hogy egy-egy adott kisebbségnek van-e anyaországa (ha van, nemzeti kisebbségről van szó), az hol terül el (az adott kisebbség autochton voltát „igazolva” a szomszédságban-e vagy másutt, ami bevándorlásra utal). Amely kisebbségnek nincs anyaországa, azt etnikai kisebbségnek nevezzük. Az ilyen csoport vagy autochton, vagy bevándorolt.

Lengyelország lakosságának jelenleg mintegy 4%-a kisebbségi állampolgár, ami 1,5–1,8 millió lakost jelent. A második világháború előtt (más államhatárok között) a lakosság egyharmada volt kisebbségi.

	1931	1946	1962	1978	1990
1. Anyaországgal rendelkező kisebbségek					
1.1. Autochtonok					
– csehek	38	5	2	5	3–5
– fehéroroszok	990	150	165	160	250
– litvánok	83	10	10	12	20
– németek	741	3300	3	5	450
– szlovákok	–	25	21	18	17
– ukránok	4442	650	180	220	350
1.2. Bevándorlók					
– görögök	–	–	10	8	5
– oroszok	139	20	19	–	50–100
– örmények	5	4	3,5	3,5	3,5
– vietnamiak	–	–	–	–	5–20
– zsidók	2733	300	31	7	5–10
2. Autochton etnikai kisebbségek					
– kasubok	500	500	500	500	500
– lemákok	–	200	150	150	100
– mazurok	30	20	15	10	7,5
– varmiakok					(lényegében pusztán történeti emlékeztető népcsoport)
3. Bevándorolt etnikai kisebbségek					
– karaimok	2	–	0,5	0,3	0,2
– óhitűek	10	3	3	2,8	2,6
– vromák	50	30	35	30	30
– tatárok	4	3	2	1,5	1,5

A teljességhez tartozik, hogy az országban évről évre növekszik az emigránsok száma, s mintegy 800 ezerre tehető az országban félig-meddig illegálisan tartózkodóké. Ez utóbbiak túlnyomó része orosz, ukrán és román.

Elméleti-elvi közléseit követően szerzünk táblázatos formában adja meg az országban élő kisebbségek számát, valamint e szám 1931 és 1990 közötti alakulását (ezerben):

A táblázat több helyütt „hullámzó” adatai ránézésre is arról tanúskodnak, hogy a lengyelországi kisebbségek egyikét-másikat a gázkamra, a kitelepítés, az önkéntes áttelepülés

(kivándorlás), a kényszerű statisztikai „rejtezkedés” és az asszimiláció tizedelte meg, sőt: majd hogy nem eliminálta. Ezért szerzőnk a statisztikát nemzetiségenként részben értelmezi, részben kiegészíti (az ország, amelynek a területén élnek, kompaktan-e, avagy szövetségben, történelmileg mi a magyarázata az országban való jelenlétüknek, milyen vallásúak, vannak-e iskoláik, egyesületeik, sajtójuk stb.).

Futala Tibor

A fehéroroszországi lengyel kisebbség

Kruczkowski, Tadeusz: Polacy na Białorusi - terajzniejszość i przyszłość. = Więź, 2000. 4. no. 113–121. p.

A fehéroroszországi lengyelek autochtonok: nem ők költöztek más országba (kényszerből), Lengyelország hagyta el őket. A második világháború előtt a mostani fehéroroszországi lengyel kisebbség túlnyomó része három elcsatolt lengyel vajdaságban élt. Akkoriban a három vajdaság lengyel lakossága kb. 2 milliót tett ki, a teljes populáció 44%-át, miközben – s ez is „lengyelségi” mutató – a lakosság 38%-a volt római katolikus.

Jelenleg a háborús és áttelepítési veszteségek, továbbá a fehérorosz állam asszimilációs nyomása miatt az 1999. évi népszámlálás mindössze 319 ezer lengyelt mutat ki, akik közül csak kb. 20% vallja anyanyelvének a lengyelt. Ha mindez így megy tovább, 10–20 év múlva nem nagyon lesz lengyel Fehéroroszországban, legalábbis hivatalosan nem.

Noha a nyolcvanas évek utolsó harmadában a fehérorosz és mögöttük valójában az orosz magatartásformák enyhítették valamelyest a lengyelek elnyomását, szinte teljes jogfosztottságát (néhány tucat lengyel iskola nyílt, sajtóorgánium indult, megalakult – több átszervezést követően – a fehéroroszországi lengyelek egyesülete), a kisebbségi lét továbbra is diszkriminációknak van kitéve. A fehérorosz értelmiség körében (orosz „sűgásra”) az a mondás járja: a paraszt nem lengyel, hanem katolikus fehérorosz, aki lengyel, az nemes, a lengyel pedig a fehéroroszok ellensége, Fehéroroszország gyarmatosítója.

Ebben a légkörben a lengyel egyesület ahelyett, hogy intenzíven védené a lengyel kisebbség érdekeit, belegabalyodik a belpolitikai küzdelmekbe, a római katolikus egyház pedig, mondván: a hívek közül kevesen tudnak már jól lengyelül, egyre inkább önként asszimilálódnak a többséghez. A beszámoló szerzője háborogva nehezményezi, hogy a lengyel állam majdnem „ölbetett kézzel” szemléli ezt a felgyorsuló asszimilációs folyamatot, ahelyett hogy erőteljesen sikra szállna a fehéroroszországi lengyel iskolaügy el esettségének felszámolásáért, a grodnói lengyel főiskola létrehozásáért, a lengyel nyelvű katolicizmus fennmaradásáért.

A Fehéroroszországtól megkívánt „lengyelségpolitika” azonban csak akkor volna hatásos, ha a Lengyel Köztársaságnak kiérlelt, a mában és a távlatokban egyaránt gondolkodó keleti politikája volna a lengyel kisebbségeket illetően. Ez egyelőre hiányzik, ami miatt legfeljebb rögtönzések folynak e téren. Egyébként Fehéroroszországnak is „kifizetődne” tisztességes kisebbségpolitikát folytatni, amely „lengyel igazolással” segítené hozzá az országot Európa elérésére, illetve az európai családba történő belépésre.

Futala Tibor